

Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

A Study on the Relationship Between Children's Anxiety Levels and Their Mother's Anxiety Levels

Fatma Alisinanoğlu ve İlkay Ulutaş
Gazi Üniversitesi

Öz

Bu araştırma çocukların sürekli kaygı düzeyleri ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne yaşı, baba yaşı, anne mesleği, baba mesleği gibi çeşitli değişkenlerin çocukların sürekli kaygı düzeylerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyetin, kardeş sayısının, anne öğrenim düzeyinin, baba öğrenim düzeyinin, annelerin çalışma durumunun, sosyo-ekonomik düzeyinin çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olmazken, anne yaşının sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olduğu ve çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Kaygı, sürekli kaygı, çocuk, anne.

Abstract

This study considers the relationships between children's trait anxiety levels and their mother's trait anxiety levels and the effects of some variables, such as gender, number of sibling, and mother education level on the children's trait anxiety levels. Results showed a positively significant correlation between children and their mother's trait anxiety levels. Gender, number of sibling, parent's education levels, maternal employment and economic levels do not significantly affect children's trait anxiety levels. The mother's age, however, did have a significant effect.

Key words: Anxiety, trait anxiety, child, mother.

Giriş

Kaygı, çocuğun normal gelişiminin bir parçası olan duygulardan birisidir. Çocuk gelişimiyle paralel olarak anneden ayrılma kaygısı, kardeş kaygısı, okul kaygısı, arkadaş edinememe kaygısı gibi farklı şekillerde kaygı duygusunu yaşamaktadır. Çocuğun günlük hayatından farklı olaylara bağlı olarak kaygı halini yaşaması normal sayılırken, farklı durumlar dışında sık sık kaygı yaşaması patolojik olarak değerlendirilmektedir (Çifter, 1985; Sims ve Owen, 1993).

Doç. Dr. Fatma Alisinanoğlu, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Teknikokullar, Ankara.

Arş. Gör. İlkay Ulutaş, Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Beşevler, Ankara. uilkay@gazi.edu.tr

Gerçekte kaygı bir çok tehlikeli duruma uyarıcı veya uyum sağlayıcı bir tepki olarak görülmektedir. Örneğin çocuk yabancı kişilerden çekindiğinde kendi güvenliğini sağlamaktadır. Kaygının şiddeti ve sürekliliğindeki artış bireyin performansında ve uyumunda istenmeyen psikolojik baskıya neden olmaktadır. Bu baskının yoğun veya sürekli yaşanması çocuğun işlevlerini gerçekleştirmesini engelleyebilmektedir.

Kaygı ortaya çıktığında insanı bir şeyler yapmaya güdelediğinden, birey, tehdit edici durumdan kaçabilmekte, tehlikeli dürtülerini bastırabilmekte ya da vicdanının sesine uyabilmektedir. Birey kaygısını denetleyemezse kendisini yalnız çaresiz kalmış bir çocuk gibi hissedebilmektedir.

Freud'a göre kaygı egonun tehlikeden kaçış yollarının bir anlatımıdır. Rank bir insanın yaşamındaki kaygının

ilk örneğinin, döl yatağından kopup dış dünya gerçekleriyle karşılaşmanın yarattığı kaygı olan doğum sarsıntısı olduğunu belirtmekte ve insan yaşamındaki kaygıların çoğunu doğum anında yaşanmış olan ayrılık kaygısının bir tekrarı olarak ele almaktadır (Çiftler, 1985; Geçtan, 1995).

Horney' e göre ise eğer çocuk anne-babası tarafından açık ya da gizli bir biçimde itilmekte, tutarsız tutumları ile sık sık karşılaşmakta, yetenekleri küçümsemekte veya aşırı korunarak bağımlılığa zorlanmakta ise kendini gerçekleştirmesi mümkün olmayacak ve çocuk nevrotik bir kişilik geliştirecektir. Bu durum da temel kaygının oluşmasına neden olacaktır (Zaichkowsky, L.D., Zaichkowsky, L.B. ve Martinec, 1980; Geçtan, 1995).

Kaygı, insanlarda iki şekilde gözlenebilmektedir; 1- Aşırı çok kaygılı birisidir (sürekli kaygılıdır). 2- Aşırı çok kaygılı bir kişi değildir ama özel bir durum onu kaygılandırmaktadır (duruma göre kaygılanır). Bu, Speilberger'in ele aldığı durumluk-sürekli kaygı, kaygının bir başka biçimi şeklinde de yorumlanabilmektedir (İnanç 1997).

Durumluk-sürekli kaygı anlayışı, Cattell ve Scheier' in faktör analizi çalışmalarıyla ilk kez ileri sürülmüş, daha sonraları da Speilberger ve arkadaşlarının çalışmaları sonucu geliştirdikleri iki faktörlü kaygı kuramının özünü oluşturmuştur. Durumluk kaygı, bireyin içinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği subjektif bir korkudur. Fizyolojik olarak da otonom sinir sisteminde meydana gelen bir uyarılma sonucu terleme, sararma, kızarma ve titreme gibi fiziksel değişimler bireyin gerilim ve huzursuzluk duygularının göstergeleridir. Stresin yoğun olduğu zamanlar, durumluk-kaygı seviyesinde yükselmeler, stres ortadan kalkınca düşmeler olmaktadır.

Sürekli kaygı; bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığıdır. Buna kişinin içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılama ya da stres olarak yorumlama eğilimi neden olabilmektedir. Objektif kriterlere göre nötr olan durumların birey tarafından tehlikeli ve özünü tehdit edici (küçültücü) olarak algılanması sonucu oluşan hoşnutsuzluk ve mutsuzluk duygusudur. Bu tür kaygı seviyesi yüksek olan bireylerin, kolaylıkla incidikleri ve karamsarlığa büründükleri görülmektedir. Bu bireyler, durumluk kaygıyı da diğerlerinden daha sık ve yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar (Zaichkowsky ve diğerleri, 1980; Öner ve LeCompte, 1983).

Kaygı, kökenini çocukluk yıllarından almaktadır. Çocukluk döneminde maruz kalınan aşırı reddedici, küçük düşürücü tutumlar, ergenlik döneminde diğer yetişkinlerin alaycı tutumları, ceza verirken ana-babaların cezaya eşlik eden itici davranışları, çocuğun fiziksel veya psikolojik baskı altında tutulması, çocuğun altını ıslatma ve cinsel oyunlarının tepkiyle karşılanması, aşırı koruyucu tutumlar, ana-babaların kaygı düzeylerinin yüksek olması, birbirine karşıt düşen istekleri, tutarsızlıkları, boşanmış ailelerde boşandıktan sonra bile devam eden anne-baba arasındaki çekişmeler, çocukta kaygının oluşmasına neden olabilmektedir (Gelder, Gath ve Mayou, 1994; Yavuzer 1994; Geçtan 1995).

Kaygının öğrenilen bir duygu olduğu düşünüldüğünde, annelerin kaygı düzeyinin çocukların kaygı düzeyini etkileyebileceği ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırma, ilköğretim okullarına devam eden on yaş çocuklarının sürekli kaygı düzeyleri ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin saptanması, cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne yaşı, annenin çalışma durumu, sosyo-ekonomik düzey gibi çeşitli değişkenlerin çocukların sürekli kaygı düzeylerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Ankara ili merkezinde bulunan ilköğretim okullarına devam eden alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklar ve anneleri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Örneklem, rasgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve her sosyo-ekonomik düzeyden (alt, orta ve üst düzey) 60 çocuk ve bunların anneleri olmak üzere toplam 120 çocuk ve anneleri araştırmaya alınmıştır. On yaşında olan, herhangi bir özrü bulunmayan, parçalanmamış aileye sahip olan ve normal eğitimine devam eden çocuklar ve anneleri araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmada, çocuk ve ailesi hakkında bazı genel bilgileri toplayabilmek için araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çocukların sürekli kaygı düzeylerini belirlemek amacıyla Speilberger'in 1973' de geliştirmiş olduğu "Trait Anxiety Scale for Children" ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, Özusta (1993) tarafından "Çocuklar İçin Sürekli Kaygı Envanteri" olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır ve ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında, iç tutarlılığını belirlemek için uygulanan kronbach alfa katsayısı .81 olarak saptanmış, test-tekrar test güvenirlik katsayısı, .65 olarak belirlenmiştir. Kriter geçerliğini belirlemek üzere yapılan çalışma sonucunda, kaygı bozukluğu teşhisi alan çocukların normal çocuklara göre sürekli kaygı ölçeğinden anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları, bu bulgunun da kaygı kuramına yönelik beklentiyi gerçekleştirdiği bildirilmiştir (Özusta 1993).

Araştırmaya alınan annelerin kaygı düzeylerini belirlemek için ise Speilberger'in geliştirdiği "Trait Anxiety Scale" ölçeği kullanılmıştır. "Sürekli Kaygı Envanteri"nin geçerlik ve güvenirliği Öner ve LeCompte (1983) tarafından yapılmıştır. Öner ve LeCompte (1983), ölçeğin güvenirlik katsayısının .83 ile .87 arasında olduğunu, madde güvenirliğini korelasyon katsayısının .34 ile .72 arasında olduğunu, test tekrar test güvenirli katsayısının .71 ile .86 arasında olduğunu belirlemiştir. Ölçeğin geçerlik çalışması sonucunda ise, stres halindeki bireylerin kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu, stres ortadan kalktığında kaygı düzeylerinin önemli oranda azaldığını, böylece ölçeğin yapı geçerliğinin saptandığını belirtmişlerdir.

Her iki sürekli kaygı ölçeğinde de 20 madde bulunmakta, ölçeklerden alınabilecek en düşük toplam puan 20, en yüksek toplam puan ise 60 olmaktadır. Ölçeklerden alınan yüksek puan, sürekli kaygı düzeyinin yüksek olduğu, düşük puan da sürekli kaygı düzeyinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. (Öner ve LeCompte 1983; Özusta 1993)

Araştırmadan elde edilen veriler t testi, varyans analizi, Tukey HSD testi ve korelasyon katsayıları önemlilik testi analizleriyle değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmadan elde edilen verilerin analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya Alınan Çocukların Cinsiyetleri ile Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve t-Testi Sonuçları.

CİNSİYET	N	SÜREKLİ KAYGI
Kız	60	35.40 ± 0.82
Erkek	60	34.92 ± 0.79
T TESTİ SONUCU		t=0.43 p>0.05

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya alınan çocukların cinsiyetlerinin, sürekli kaygı puanı ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir (p>0.05).

Araştırma bulgularıyla paralel olarak, kızların kaygı puan ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğunu belirleyen bir çok çalışma bulunmaktadır (Reynolds and Richmond 1978; Ök, 1990; Girgin, 1990; Sargın, 1990; Özusta, 1993; Dong, Yeng ve Ollendick, 1994; Ronan, Kendall ve Rowe, 1994; Aral, 1997; Gümü, 1997). Cinsiyetin, sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde önemli bir farklılığa neden olmaması iyi bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2' de 4 ve daha fazla kardeşi olan çocukların, durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin daha yüksek olmasına rağmen, çocukların kaygı düzeyleri üzerinde, kardeş sayısının önemli bir farklılığa neden olmadığı saptanmıştır (p>0.05).

Peker (1999) tek çocuk olanlar ile kardeşi olan çocukların, durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ile sınav kaygılarını araştırmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada, tek çocuk olanların sürekli kaygı puanlarının ve sınav kaygısı puanlarının kardeşi olan çocuklardan anlamlı olarak yüksek olduğunu belirlemiştir. Aral (1997) fiziksel istismara uğrayan ve uğramayan çocuklarda, kardeş sayısının sürekli kaygı puan ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılık oluşturduğunu tespit etmiş ve farklılığın tek çocuklardan kaynaklandığını saptamıştır. Sargın (1990) da lise 1 ve lise 3. sınıf öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeylerini belirleyip karşılaştırdığı çalışmada, kardeş sayısı arttıkça öğrencilerin kaygı düzeylerinin de arttığını tespit etmiştir.

Tablo 2.

Araştırmaya Alınan Çocukların Kardeş Sayıları ile Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları.

KARDEŞ SAYISI	N	SÜREKLİ KAYGI
		$\bar{X} \pm s_{\bar{X}}$
Tek Çocuk	12	36.17 ± 1.76
2-3 Kardeş	92	34.62 ± 0.65
4 ve Daha Fazla Kardeş	16	37.50 ± 1.49
VARYANS ANALİZİ		F=1.67 p>0.05
SONUCU		

Yang ve diğeri (1995) ailede tek çocuk ya da kardeşe sahip olmanın korku, kaygı ve depresyon düzeyi üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında, kardeşi olan çocukların korku, kaygı ve depresyon düzeylerinin tek çocuklarınkinden yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Aile içindeki ilişkiler, çocuk sayısından önemli ölçüde etkilenmektedir. Çocuk sayısı arttıkça, genellikle anne-baba ve çocuk etkileşiminde bir azalma, çocuklar arası etkileşimde ise artma görülmektedir. Anne-babanın olumsuz tutumu olmadığı sürece, genellikle kardeşler birbirini sevmekte, dolayısıyla kardeş sayısı kaygıyı etkilememektedir. Fakat, çocuklara karşı, ebeveynlerin tutumları çoğunlukla farklı olmaktadır. Tek çocuk, anne ve babasından gereğinden fazla ilgi görmektedir. İhtiyaçları anne ve babası tarafından karşılanarak, yaşamın gerçeklerinden uzak bir şekilde yetiştirilmektedir. Bu tür tutumlar da, onun bu koşulları bulamadığı durumlarda, şiddetli kaygı yaşamasına neden olabilecektir. Kardeş sayısının arttığı evlerde, her şeyin paylaşılması kardeşler arası sorunlara neden olmaktadır. Özellikle kardeş sayısının 4'ten fazla olduğu durumlarda, anne-baba sevgisinden ve ilgisinden uzak kalma, ihtiyaçlarının karşılanamaması, kıskançlık gibi kaygıyı artıran durumlar daha çok görülebilmektedir (Yörükoğlu, 1992; Salk, 1993; Gander ve Gardiner, 1995).

Bu nedenle, kardeş sayısının çocukların kaygı düzeylerinde farklılık yaratabileceği düşünülmüştür. İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, 4 veya daha fazla kardeşi olan çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları, diğer gruplardaki puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Ök' ün (1990) ortaöğretim öğrencilerinin kaygı düzeyini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmada, kardeş sayısının sürekli kaygı üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır. Bu bulgu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Tablo 3' de, araştırmaya alınan çocukların, sürekli kaygı düzeylerinde, anne öğrenim düzeylerinin önemli bir farklılığa neden olmadığı varyans analizi ile tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Varol' da (1990), lise son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen etmenleri araştırdığı çalışmada, anne-babalarının öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kaygı düzeyleri arasında önemli bir farkın olmadığını saptamıştır.

Tablo 3.

Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Öğrenim Düzeyleri İle Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları.

ANNE ÖĞRENİM DÜZEYİ	N	SÜREKLİ KAYGI $\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$
İlkokul Mezunu	53	35.98 $\pm$ 0.90
Ortaokul Mezunu	25	35.72 $\pm$ 1.12
Lise Mezunu	28	33.11 $\pm$ 1.05
Yüksek Öğr. Mezunu	14	35.14 $\pm$ 1.76
VARYANS ANALİZİ SONUCU	F=1.42	p>0.05

Tablo 4.

Araştırmaya Alınan Çocukların Babalarının Öğrenim Düzeyleri İle Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları.

BABA ÖĞRENİM DÜZEYİ	N	SÜREKLİ KAYGI $\bar{x} \pm s_{\bar{x}}$
İlkokul Mezunu	27	35.78 $\pm$ 1.31
Ortaokul Mezunu	30	35.73 $\pm$ 1.21
Lise Mezunu	38	35.50 $\pm$ 1.07
Yüksek Öğr. Mezunu	25	33.28 $\pm$ 0.79
VARYANS ANALİZİ SONUCU	F=0.98	p>0.05

Tablo 4 incelendiğinde, çocukların sürekli kaygı düzeylerinde, baba öğrenim düzeylerinin önemli bir farklılığa neden olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Anne ve babanın öğrenim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumlarını da etkileyebilmektedir. Öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynler, çocuklarının duygularını küçümsemeden anlamaya çalışmakta, kaygılı anlarında onlara destek olmakta, kendi kaygılarını daha az yansıtmakta, bilinçli ebeveynler olarak onları karşılayacakları yeni durumlara hazırlayabilmektedirler. Buna karşılık, araştırmada, anne ve babanın öğrenim düzeyinin çocuklarının kaygı düzeylerinde farklılığa neden olmadığı belirlenmesi sevindirici bir sonuçtur.

Gümüş (1997) üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerini, çeşitli değişkenlere göre incelemiş olduğu çalışmada, anne-baba öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin düştüğünü, Aral

(1997) ise ilkokul çocuklarının anne-babalarının öğrenim düzeyinin, çocukların kaygı düzeylerinde farklılık yarattığını, farklılığın babası okuryazar-ilkokul mezunu olanlar ile yüksekokul mezunu olan çocuklardan ve annesi okur-yazar olmayanlar ile yüksekokul mezunu olan çocuklar arasından kaynaklandığını saptamıştır.

Tablo 5' de, anneleri 25-30 yaş olan çocukların, sürekli kaygı puan ortalamalarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda, anne yaşının çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarında istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olduğu tespit edilmiştir. Farklılığın, anneleri 25-30 yaş ile 31-35 yaşında olan çocuklardan kaynaklandığı saptanmıştır ($p<0.05$).

Çok kesin yaş sınırı olmamakla birlikte, yirmili ve otuzlu yaşlar insan hayatının genç yetişkinlik olarak adlandırılan dönemini oluşturmaktadır. Deneyimlerin yeni yerleşmeye başladığı bu dönemde, bireyler, Havighurst' a göre (Onur, 1997) çocuk yetiştirme, ev işlerini yürütme, bir işle uğraşma ve yurttaşlık sorumluluğunu üstlenme gibi görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Atmışlı yıllara kadar uzanan orta yetişkinlik döneminde ise, bireyler, fizyolojik değişikliklere uyum sağlamaya, sorumlu ve mutlu çocuklar yetiştirmeye, yaşlı anne ve babalarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. İleri yaşlarda ise fiziksel güçteki ve sağlıktaki düşüşe, ölüm düşüncesine, emekliliğe ve gelir azalmasına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Yani bireyler buldukları yaşın farklı

Tablo 5. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Yaşları ile Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları.

ANNE YAŞI	N	SÜREKLİ KAYGI $\bar{x} \pm s\bar{x}$
25-30 Yaş	28	37.11 $\pm$ 1.17
31-35 Yaş	48	33.31 $\pm$ 0.88
36-40 Yaş	32	36.50 $\pm$ 1.16
41 ve Üstü Yaş	12	34.42 $\pm$ 0.87
VARYANS ANALİZİ SONUCU	F=3.05	p<0.05
TUKEY HSD SONUÇLARI	25-30 Yaş-31-35 Yaş	

gelişimsel özelliklerine sahip olmakta ve bunu çocuklarına yansıtarak, onların kaygı düzeylerini etkileyebilmektedir (Onur, 1997).

Tablo 6 incelendiğinde, annelerin çalışma durumlarının, çocuklarının sürekli kaygı puanlarında farklılığa neden olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Bunun nedeni, örnekleme alınan çocuklar içerisinde çalışan anneye sahip olan çocukların az olması olabilir.

Tablo 7' de, çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarının, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre önemli bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0.05$).

Annelerin çoğunluğunun ilkokul mezunu olması (Tablo 3), sosyo-ekonomik düzeye göre çocukların kaygı puan ortalamalarında fark olmamasının nedeni olarak değerlendirilebilir.

Araştırma bulgusundan farklı olarak, Kozacıoğlu (1982) alt sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin sürekli kaygı puanlarının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ök (1990) ise, 13-15 yaş grubu öğrencilerin, ailelerinin ekonomik durumundan çok, çocuğa verdikleri harçlığa göre sürekli kaygılarının etkilendiğini,

Tablo 6. Araştırmaya Alınan Çocukların Annelerinin Çalışma Durumları ile Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

ANNENİN ÇALIŞMA DURUMU	N	SÜREKLİ KAYGI $\bar{x} \pm s\bar{x}$
Çalışıyor	28	34.89 $\pm$ 1.08
Çalışmıyor	92	35.24 $\pm$ 0.66
T TESTİ SONUCU	t=0.62	p>0.05

Tablo 7. Araştırmaya Alınan Çocukların Sosyo-ekonomik Düzeyleri ile Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Ortalamalar, Standart Hatalar ve Varyans Analizi Sonuçları

SOSYO-EKONOMİK DÜZEY	N	SÜREKLİ KAYGI $\bar{x} \pm s\bar{x}$
Alt Düzey	40	34.35 $\pm$ 0.92
Orta Düzey	40	35.08 $\pm$ 0.99
Üst Düzey	40	36.05 $\pm$ 1.03
VARYANS ANALİZİ SONUCU	F=0.76	p>0.05

Tablo 8 :

Araştırmaya Alınan Çocukların ve Annelerinin Sürekli Kaygı Puanlarına İlişkin Korelasyon Katsayısı Önemlilik Testi Sonuçları

	r	p
Çocukların Süreklilik. Kaygı Puanları-Annelerinin Sürekli Kaygı Puanları	*0.192	p<0.05

aldığı harçlığı yeterli bulmayan çocukların sürekli kaygı puanı ortalamalarının daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Tablo 8 incelendiğinde, araştırmaya alınan çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları ile annelerinin sürekli kaygı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Kaygı bulaşıcı bir duygu olduğundan, çocukta, çevresindeki kaygılı insanların varlığı ile de gelişebilmektedir. Algılama yoluyla ya da özdeşim ile anne-baba gibi otorite figürlerinden çocuğa geçebilmektedir. Çocukluk yıllarında, ebeveynlerin veya onların yerine geçen kişilerin kaygı, kızgınlık ve düşmanlık gibi çeşitli heyecanları algılanabilmekte, kaygılı ve telaşlı bir annenin ses tonu ve genel havası çocuğu etkisi altına alabilmektedir. Anneden geçen kaygı sonucu çocuk, zihninde yeni bağlantılar kurarak, çevresindeki bazı kişiler ve durumlar karşısında da kaygı duymaya başlayabilir (Çifter, 1985; Geçtan, 1995).

Yapılan bir çok çalışma da annelerin kaygı düzeyi ile çocukların kaygı düzeyleri arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Capps ve diğerleri, 1996; Nilzon ve Palmerus, 1997; Aslan ve diğerleri, 1998; Muris ve Merckelbach, 1998).

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, on yaş çocuklarının sürekli kaygı düzeyleri ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin saptanması, cinsiyet, kardeş sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne yaşı, annenin çalışma durumu, sosyo-ekonomik düzey gibi çeşitli değişkenlerin çocukların sürekli kaygı düzeylerinde farklılık yaratıp yaratmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda;

- çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde cinsiyetlerinin, kardeş sayılarının, anne öğrenim düzeylerinin, baba öğrenim düzeylerinin, annenin çalışma durumunun, sosyo-ekonomik düzeyin istatistiksel olarak önemli bir farklılığa neden olmadığı,
- anne yaşının ise sürekli kaygı puan ortalamalarında önemli bir farklılığa neden olduğu ve
- çocukların sürekli kaygı düzeyleri ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Hangi yaşta olursa olsun, her insan kaygı halini yaşamaktadır. Kaygı tehlikelerden korunmamız, tehlikelerle baş edebilmemiz, onlara karşı koyma ve gerektiğinde onlardan kaçabilmemiz için yaşamamız gereken bir duygudur. Kaygı, uyumlu davranışlar geliştirmemizi, kısaca yaşamımızı sürdürmemizi sağlamaktadır. Ancak bir yere kadar sağlıklı olan bu duygunun fazla yaşanması, kişinin aktivitelerini, kişilerarası ilişkilerini dolayısıyla yaşamını olumsuz etkilemeye başlayabilmektedir. Kaygılı kişi, her ne kadar arkadaşımız da olsa onun kaygılı tutum ve davranışları bizi rahatsız edebilir ve uzun süre o kişiyle yaşadığımızda, ondan etkileniriz. Buna, kaygılı ebeveynin çocuğunun da kaygıya yatkın olması bir örnek teşkil etmektedir.

Çocuğun sağlıklı gelişiminde temel amaç, onun fiziksel, zihinsel yönden olduğu kadar, sosyal ve duygusal yönden de ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sevgi olgusuna dayanan duygusal gelişim, anne-baba-çocuk etkileşiminden kaynaklanmaktadır. Çocuğun, anne ve babası tarafından sevilmesi, sözel olarak desteklenmesi, korunması ve ilgi görmesi onun duygusal ihtiyaçlarını oluşturmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanmaması veya karşılanmasındaki aksaklıklar, dengesizlikler, duygusal örselenmelere neden olmaktadır. Duygusal örselenmeler önlenemediğinde ise çocukta süregelen kaygının oluşmasına zemin hazırlanmış olacaktır.

Sağlıklı kişilik özellikleri olan bireylerin, sağlıklı kişiliklerde çocuklar yetiştireceği düşünüldüğünde, kaygı gibi duyguların incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, anne-babalara, öğretmenlere, okul yöneticilerine ve araştırmacılara şu öneriler verilebilir;

- Çocuk, doğduğu andan itibaren, kaygılı düşünceler, tutum ve davranışlarla değil, sevgi ve

güven duygusu içinde yetiştirilmeye çalışılmamıştır. Kaygıyı artıracak anne-baba tutumları yerine demokratik ve tutarlı tutumlar sergilenmelidir.

- Çocuk, hem anne-babası hem de öğretmeni tarafından iyi bir şekilde tanınmalı, yaşlılarıyla karşılaştırılıp, yapabileceğinin üstünde bir performans için zorlanmamalıdır.
- Kaygı halini yaşayan çocuğun duygusu küçümsememeli, çocuğun içinde bulunduğu durum açıklanarak, kaygı düzeyi düşürülmeye çalışılmalıdır.
- Çocuk, kardeşinin doğumu, yeni bir eve taşınma, okula başlama veya başka bir okula geçiş yapma gibi günlük yaşantılarından farklı olan bu durumlara, önceden hazırlanmalıdır. Açıklamalar yapılarak çocuğun bu durumlara hazırlanması, onun kaygısını azaltacaktır.
- Okullardaki kaygı düzeyi yüksek öğrenciler belirlenmeli, bu öğrencilere ve ailelerine rehberlik verilmeli, ilerideki davranışları ve başarı durumları incelenmelidir.

Kaynakça

Aral, N. (1997). *Fiziksel istismar ve çocuk*. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri.

Aslan, S. H., Aslan O. & Alparlan Z. N. (1998). Annedeki süreğen depresyonun çocuktaki depresyon ve kaygı düzeylerine etkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9 (1), 32-37.

Capps, L., Sigmen, M., Sena, R., Henker, B. & Whalen, C. (1996). Fear, anxiety and perceived control in children of agoraphobic parents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37 (4), 445-452.

Çifter, A. (1985). *Psikiyatri I*. Gata Eğitim Yayınları.

Dong, Q., Yang, B. & Ollendick T.H. (1994). Fears in Chinese children and adolescents and their relations to anxiety and depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35 (2), 351-363.

Gander, M.J. & Gardiner, H.W. (1995). *Çocuk ve ergen gelişimi*. 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan, E. (1995). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. 11. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gelder, M., Gath, D. & Mayou, R. (1994). *Concise Oxford textbook of psychiatry*. Oxford University Press.

Girgin, G. (1990). *Farklı sosyo-ekonomik kesimden 13-15 yaş grubu öğrencilerinde kaygı alanları ve kaygı düzeyinin başarıyla ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Gümü, E. A. (1997). *Üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İnanç, B. (1997). Kaygı ve stres. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (16), 9-14.

Kozacıoğlu, G. (1982). *Çocukların anksiyete düzeyleri ile annelerinin tutumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Muris, P. & Merckelbach, H. (1998). Perceived parental rearing behavior and anxiety disorders in normal children. *Personality and Individual Differences*, 25, 1199-1206.

Nilzon, K.R. & Palmerus, K. (1997). The influence of familial factors on anxiety and depression in childhood and adolescence. *Adolescence*, 32 (128), 935-943.

Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi*. 4. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Ök, M. (1990). *13-15 Yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinde kaygı düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Öner, N. & Lecompte, A. (1983). *Durumluk-süreklilik kaygı envanteri el kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özusta, Ş. (1993). *Çocuklar için durumluk-süreklilik kaygı envanterinin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Peker, M. R. (1999). Tek çocuk olanlar ile kardeşleri olan çocukların durumluk-süreklilik kaygı düzeyleri ile sınav kaygıları. 8. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Program ve Bildiri Özetleri El Kitabı*.

Reynolds, C. R. & Richmond, B. (1978). What I think and feel: Received measure of children's manifest anxiety. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 6, 271-280.

Ronan, K. R., Kendall, P. C. & Rowe, M. (1994). Negative affectivity in children. *Cognitive Therapy and Research*, 18 (6), 509-528.

Salk, L. (1993). *Çocuğun duygusal sorunları*. 5. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sargin, N. (1990). *Lise I. ve Lise III. sınıf öğrencilerinin durumluk-süreklilik kaygı düzeylerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Sims, A. & Owen, D. (1993). *Psychiatry*. Sixth edition, London: Bailliere Tindal Limited.

Varol, Ş. (1990). *Lise son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen bazı etmenler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Yang, B., Ollendick, T.H., Dong O., Xia, Y., & Lin L. (1995). Only children and children with siblings in the people's republic of China: Levels of fear, anxiety and dpression. *Child Development*, 66, 1301-1311.

Yavuzer, H. (1994). *Çocuk psikolojisi*. 10. basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yörükoğlu, A. (1992). *Çocuk ruh sağlığı*. 18.baskı, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Zaichkowsky, L. D., Zaichkowsky, L.B. & Martinec, T. J. (1980). *Growth and development*. U. S. A.: The C. V. Mosby Company.

Gelişim 15 Şubat 2002
 İnceleme 19 Şubat 2002
 Kabul 13 Mart 2003